

การสรุปผล อภิปรายการวิจัย และข้อเสนอแนะ

งานวิจัยเรื่องกระบวนการสืบทอดวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ดำ ในกลุ่มเด็กและเยาวชน พื้นที่การท่องเที่ยวชุมชนบ้านจำโป อำเภอบางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีวัตถุประสงค์ในการศึกษา ดังนี้

1. เพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้และวิธีการถ่ายทอดองค์ความรู้วัฒนธรรมการเป่าแคนของกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ดำ
2. เพื่อสร้างกระบวนการสืบทอดวัฒนธรรมการเป่าแคนของกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ดำจากปราชญ์ชุมชนสู่กลุ่มเด็กและเยาวชน ในพื้นที่การท่องเที่ยวโดยชุมชน

วิธีการวิจัย เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) ระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR)

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ ปราชญ์ชุมชนด้านการเป่าแคนละหู่ดำ จำนวน 4 คน ผู้นำชุมชน คณะกรรมการชุมชน และกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านจำโป จำนวน 4 คน เด็กและเยาวชน จำนวน 10 คน เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานภาครัฐ จำนวน 1 คน และเจ้าหน้าที่จากสถานศึกษาจำนวน 1 คน รวม 20 คน

ได้ใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ การสำรวจ การสังเกตการณ์ แบบสัมภาษณ์แบบปลายเปิด การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การจัดเวทีถอดบทเรียนองค์ความรู้ทางวัฒนธรรม การจัดกิจกรรมจริง และแบบประเมินผลกระบวนการสืบทอดวัฒนธรรม เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลตามกรอบแนวคิดและวัตถุประสงค์ของงานวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูลแบ่งเป็นสองส่วน สำหรับข้อมูลเชิงปริมาณ นำมาวิเคราะห์โดยใช้ค่าการแจกแจงความถี่ (Frequency) การกระจายร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Arithmetic Mean) และข้อมูลเชิงคุณภาพใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) รายงานข้อมูลแบบพรรณนา

ผลจากการศึกษาได้ทำการสรุปรวมทั้งการอภิปรายผล ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา ดังนี้

1. เพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้และวิธีการถ่ายทอดองค์ความรู้วัฒนธรรมการเป่าแคนของกลุ่มชาติพันธุ์ละหู่ดำ
 - 1.1. ประวัติความเป็นมาของชุมชนและบริบทชุมชน
 - 1.2. ภูมิหลังทางวัฒนธรรมการเป่าแคนของชาวละหู่ดำ
 - 1.3. บทบาทของวัฒนธรรมการเป่าแคนต่อชุมชนชาวละหู่ดำ
 - 1.4. วิธีการสืบทอดวัฒนธรรมการเป่าแคนแบบในอดีตและปัจจุบัน

1.1. ประวัติความเป็นมาของชุมชนและบริบทชุมชน

ชุมชนจำไ้ย้ายถิ่นฐานครั้งแรกมาจากหมู่ที่ 1 บ้านแม่ห้วยยี่ ปาโหล และป่งยาม บางส่วน มาตั้งหมู่บ้านอยู่บริเวณห้วยยาว (ชาวบ้านเรียกว่า ปาลูกข้าวหลาม) ซึ่งอยู่ทางทิศเหนือของ ชุมชนบ้านจำไ้ ในปัจจุบันสาเหตุการย้ายเนื่องจากประสบกับปัญหาการเจ็บป่วย มีการแพร่ระบาดของ เชื้อมาลาเรียมากในขณะนั้น เมื่อย้ายมาอยู่ที่ห้วยยาวก็ยังประสบปัญหาดังกล่าวอีก จึงได้มีการ โยกย้ายอีกครั้งหนึ่ง โดยครั้งนี้ได้แยกย้ายไปอยู่ตามชุมชนต่างๆ ได้แก่ ชุมชนบ่อไ้คร้ ชุมชนลูกข้าว หลาม ชุมชนน้ำป่ง ตองผา และชุมชนจำไ้ ซึ่งในขณะนั้นมีนายจำไ้ ไพโรนติธรรมเป็นผู้นำ จัดตั้ง เป็นชุมชนเมื่อประมาณปี พ.ศ.2521 ต่อมากลุ่มที่ย้ายไปอยู่ที่ตองผา ได้แยกออกเป็น 2 กลุ่ม โดยกลุ่ม แรกย้ายไปอยู่ที่ชุมชนปางคายน้อย และกลุ่มที่ 2 ได้มาสมทบที่บ้านจำไ้ ส่วนที่ย้ายไปอยู่ที่ชุมชนน้ำ ป่งนั้น แยกไปเพียงปีเดียวก็ย้ายกลับมาสมทบกับชุมชนจำไ้ ขณะนั้นพื้นที่บ้านจำไ้มีการปกครอง ขึ้นอยู่กับหมู่บ้านแม่ละนา หมู่ที่ 1 ผู้นำชุมชนยังคงเป็นนายจำไ้ ไพโรนติธรรม ปีพุทธศักราช 2532 หมู่บ้านจำไ้ ได้รับการยกฐานะให้เป็นหมู่บ้านอย่างเป็นทางการ หมู่ 4 และมีนายจำไ้ ไคแซ ไพโรนติ ธรรม ซึ่งเป็นลูกชายผู้นำชุมชนคนเดิม เป็นผู้ใหญ่บ้าน นายจำไ้ ไพโรนติธรรม เป็นผู้นำที่สามารถรวม ใจของชาวบ้านได้ ถึงแม้ว่าหมู่บ้านจะมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองตามโครงสร้างของทาง ราชการ นายจำไ้ก็ยังเป็นที่ปรึกษาของชุมชนอยู่ การปกครองชุมชนจะใช้วิธีการปรึกษาร่วมกัน ของทุกฝ่าย โดยมีผู้นำชุมชน และผู้นำทางการ และผู้นำทางศาสนาและพิธีกรรม(แกลูป่า) เป็นที่ ปรึกษาทางศาสนาและพิธีกรรม ด้วยคนในชุมชนมีความเกี่ยวข้องเป็นญาติกันทั้งหมด จึงอยู่ร่วมกัน อย่างมีความสุข ปัจจุบันชุมชนจำไ้ มีนายอุทัย บันดาบทอง เป็นผู้ใหญ่บ้าน มีประชากรทั้งหมดของ หมู่บ้านรวมเป็น 273 คน ผู้ชาย 149 คน ผู้หญิง 124 คน มีครัวเรือน ทั้งหมด 95 ครัวเรือน มีคุณ กรรมการชุมชนที่แบ่งหน้าที่ตามภารกิจ 7 ด้าน คือ คณะทำงานอำนวยการ คณะทำงานด้านการ ปกครองและรักษาความสงบเรียบร้อย คณะทำงานด้านแผนพัฒนาหมู่บ้าน คณะทำงานด้านส่งเสริม เศรษฐกิจ คณะทำงานด้านสังคม สิ่งแวดล้อม และสาธารณสุข คณะทำงานด้านการศึกษา ศาสนาและ วัฒนธรรม คณะทำงานด้านอื่นๆที่คณะกรรมการชุมชนเสนอ ปัจจุบัน ชุมชนมีกฎระเบียบที่เป็น ข้อตกลงในการปกครองชุมชน มีสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานเพียงพอต่อประชากร และมีการ จัดการด้านสุขอนามัยภายในชุมชน ด้วยเป็นชุมชนท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงของจังหวัดแม่ฮ่องสอนและ ประเทศไทย ชุมชนยังรักษาสืบทอดระบบสังคมและวัฒนธรรมชาวลาหู่ได้เป็นอย่างดี มีอัตลักษณ์ ของวิถีชีวิต ประเพณี พิธีกรรม ที่มีความสัมพันธ์กับการใช้แคนน้ำเต้า เครื่องดนตรีที่มีความเชื่อว่า สามารถสื่อสารถึงเทพเจ้าผู้ปกครองรักษา ให้กลุ่มชนชาวลาหู่อยู่อย่างสงบร่มเย็น

1.2. ภูมิหลังทางวัฒนธรรมการเป่าแคนของชาวละหู่ดำ

เมื่อครั้งบรรพบุรุษของชาวลาหู่ได้อาศัยอยู่ในประเทศจีน แคนน้ำเต้า ในสมัยนั้น เรียกว่า อาถ่า เป็นเครื่องดนตรีชิ้นเล็กๆ ที่ผลิตจากไม้ไผ่จีน ผลิตขึ้นจากชาวจีนที่มีกลยุทธ์จะเอาชนะ สงครามกับชาวลาหู่ ด้วยชาวลาหู่มีอาวุธในการสู้รบที่ดีกว่า คือ มีดและหน้าไม้พิเศษที่สามารถยิงครั้ง เดียวได้ 3 ดอก ชาวจีนใช้กลยุทธ์ให้ชายหนุ่มรูปงามนำเครื่องดนตรีชนิดนี้ไปเป่าให้สาว ๆ ลาหู่ฟัง จน สาว ๆ ชอบ จึงสามารถนำเครื่องดนตรีชนิดนี้แลกกับอาวุธของชาวลาหู่ มาได้ทั้งหมด และทำสงคราม กับชาวลาหู่จนเป็นผู้ชนะ ชาวลาหู่จึงได้มีการเคลื่อนย้ายอพยพออกจากประเทศจีนไปในพื้นที่ที่ ปลอดภัยต่อการดำรงชีวิตที่เรียบง่าย (จะงะ แสงฮองและคณะ ,2548)

ดนตรีของชาวลาคูเป็นเครื่องดนตรีที่สะท้อนความเป็นธรรมชาติตามวิถีชีวิตคนลาคูได้เป็นอย่างดี ในอดีตดนตรีของลาคูมีความเกี่ยวพันกันอย่างมากกับชุมชน โดยจะมีผู้ประกอบพิธีกรรมที่เรียกว่า “โตโบ” เป็นผู้รักษาหอศักดิ์สิทธิ์ของชุมชนนั้นไว้ และโตโบจะเป็นผู้นำประกอบพิธีกรรมต่างๆ ผ่านเสียงดนตรีแต่ละชนิด ดังนั้นบทเพลงของลาคูจึงมาคู่กับพิธีกรรม ความเชื่อและความหมายที่แฝงอยู่ ดนตรีของลาคู นอกจากจะมีไว้เล่นเพื่อความเพลิดเพลินแล้ว ส่วนใหญ่นิยมนำมาบรรเลงร่วมกันในงานประเพณีการเดินรำปีใหม่ “งานกินวอ” หรือภาษาลาคู เรียกว่า “เคาะจาเหว” ซึ่งในงานจะมีกิจกรรมพิเศษ คือ การเดินรำเฉลิมฉลองกัน เรียกว่า “การเดินจะคี” ซึ่งดนตรีจะมีบทบาทในการร่วมแสดงออกอย่างเต็มที่ และนอกจากนี้ยังมีการขับร้องเพลงร่วมกับการแสดงดนตรีด้วย (องอาจ อินทนิเวศ, 2559)

สำหรับเรื่องราวของแคนของชุมชนชาวลาคูบ้านจำโป้ แคนมีบทบาทสำคัญต่อประเพณีและการประกอบพิธีกรรมโดยส่วนใหญ่ มาช้านานตั้งแต่การเริ่มก่อตั้งชุมชน จนถึงปัจจุบัน โดยมีเรื่องราวที่เป็นองค์ประกอบของการก่อตั้งชุมชน ต้องมี 4 องค์ประกอบ ถึงจะชุมชนที่สมบูรณ์ได้ คือ ช่างตีเหล็ก ช่างแคน ผู้นำทางจิตวิญญาณ และผู้นำชุมชน

1.3. บทบาทของวัฒนธรรมการเป่าแคนต่อชุมชนชาวลาคูดำ

ชาวลาคูทุกคนจะทิ้งลูกน้ำเต้าไม่ได้ ด้วยมีความเชื่อว่า ต้นกำเนิดของชาวลาคูมาจากลูกน้ำเต้า มีเรื่องเล่าต่อกันมาว่าเดิมบรรพบุรุษของชาวลาคูอยู่ในน้ำเต้า จากนั้นมีสัตว์ที่มีปากแหลมคมได้เคาะเปลือกลูกน้ำเต้าจนเปิดออก ทำให้ชาวลาคูออกมาจากน้ำเต้าและใช้ชีวิตสืบทอดกลุ่มชนมาจนถึงปัจจุบัน ทำให้ชุมชนชาวลาคูมีเครื่องดนตรีที่ทำจากน้ำเต้าเป็นของกลุ่มชาติพันธุ์มาช้านานอยู่คู่กับวิถีของชุมชนมาตั้งแต่บรรพบุรุษมาจนถึงปัจจุบัน

เครื่องดนตรีแคนน้ำเต้า มีความสำคัญต่อการทำพิธีกรรมและประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์ลาคูดำมาช้านาน ชาวลาคูมีความเชื่อกันว่าน้ำเต้านั้นเป็นต้นกำเนิดของชาวลาคู จึงส่งเสียงหรือสัญญาณผ่านน้ำเต้าให้พระเจ้าได้ยินได้รับฟัง ในโอกาสหรือพิธีกรรมต่างๆ เครื่องดนตรีแคนน้ำเต้ามีลักษณะทางกายภาพและการใช้งานแตกต่างกัน ในชุมชนบ้านจำโป้มีแคนน้ำเต้าอยู่ 4 ชนิด คือ 1. หน่อกูมา 2. ตอเลอหมู่ 3. หน่อซี่ และ 5. หน่อจี้แหละ หน่อกูมา หรือ แคนใหญ่มีความสำคัญต่อทุกพิธีกรรม ใช้เป่าเพื่อเปิดปิดพิธีกรรม ส่วน ตอเลอหมู่ หน่อซี่ และหน่อจี้แหละ ใช้เพื่อการสร้างความสนุกสนาน

แคนหน่อจี้แหละ เป็นเครื่องดนตรีตระกูลเครื่องเป่าประเภทลิ้นอิสระในตระกูลแคน มีขนาดเล็กสุดเมื่อเทียบกับแคนที่พบในชุมชน ใช้สำหรับการบรรเลงประกอบพิธีกรรมและงานเทศกาลต่างๆ มีส่วนประกอบสำคัญ คือ ลูกน้ำเต้าทรงงาข้าง ไม้ไผ่ท่อนเสียง ไม้ไผ่ลิ้นปี ขี้มันหรือชันโรง วิธีการเป่าจะใช้ทั้งมือซ้ายและขวาในการเปิดปิดรูท่อนเสียงทั้ง 5 และเป่าลมเข้าเครื่องดนตรีจากปลายลูกน้ำเต้า ลมจะดันลิ้นปีเสียงให้ปล่อยเสียงออกตามรูท่อนเสียง ตามท่วงทำนองของบทเพลงที่บรรเลงสืบทอดต่อกันมา

สำหรับปราชญ์แคนแต่ละท่านมีความสามารถในองค์ความรู้ด้านแคนน้ำเต้าแตกต่างกัน ดังนี้ 1. นายชิตชัย สรานนท์หิรัญกุล เป็นผู้มั่งคั่งความรู้และสามารถถ่ายทอดวัฒนธรรมแคนน้ำเต้าได้ทั้งหมดตั้งแต่เรื่องราวความเป็นมา การเลือกวัสดุการทำแคน การประกอบตัวแคน และการเป่าแคนแต่ละชนิด ให้กับคนในชุมชนและนักท่องเที่ยว 2. นายจำแแส สมัคมนตรี มั่งคั่งความรู้ด้านการทำ

พิธีกรรมสำคัญของชุมชนทั้งหมดและมีความสามารถในการเป่าแคนประกอบพิธีกรรมต่างๆ รวมถึงการเต้นจะคือประกอบเสียงแคน แต่ไม่ทำเครื่องดนตรี 3. นายจำเริญ ไพรเนติธรรม มีองค์ความรู้ด้านการเป่าแคนและการเต้นจะคือประกอบเสียงแคน ไม่ทำเครื่องดนตรี 3. นายมานะ พัฒนสทกิจ มีองค์ความรู้เรื่องพิธีกรรมสำคัญของชุมชนบางส่วน และมีความสามารถในการเป่าแคนและการเต้นจะคือประกอบเสียงแคน

ในปัจจุบันมีเยาวชนมีความสามารถในการสืบทอดวัฒนธรรมไม่มากนัก ที่สามารถเป่าเป็นเพลงได้ คือ เด็กชายรัชชานนท์ สำเภาโอฬาร (น้องแปแป) และมีเยาวชนที่มีความสนใจที่จะศึกษาเรียนรู้สืบทอดวัฒนธรรมการเป่าแคนอีกหลายคน คือ นายยศภัทร์ อธิไชยชาญ นายพรชัย ฤตานนท์ โชติกุล นายสุรกิต ไพรเนติธรรม นายทศพล พัฒนสทกิจ นายภิญโญ ชื่นธนาสาร

1.4. วิธีการสืบทอดวัฒนธรรมการเป่าแคนแบบในอดีตและปัจจุบัน

การสืบทอดวัฒนธรรมการเป่าแคนหน่อจี่และของชุมชนบ้านจำเริญ ในอดีตปราชญ์แคนนำเต้าของชุมชนรับวัฒนธรรมจากผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรม โดยการสัมผัสใกล้ชิดวัฒนธรรม ก่อเกิดความชอบและรักในเสียงแคน เรียนรู้ด้วยตนเอง ด้วยวิธีการจดจำ ปฏิบัติตาม แบบทำซ้ำ จนเกิดความเข้าใจและความชำนาญในการใช้เครื่องดนตรี ในปัจจุบันการถ่ายทอดวัฒนธรรมการเป่าแคน เป็นแบบเรียนรู้ร่วมกับการปฏิบัติจริงตามสถานการณ์แบบสมัครใจ ผ่านกิจกรรมทางวัฒนธรรมและประเพณีของชุมชน

การสืบทอดวัฒนธรรมในระดับครอบครัว ถ่ายทอดจากพ่อสู่ลูก ส่วนใหญ่มีในครอบครัวของปราชญ์แคนเท่านั้น ผ่านวิถีการดำเนินชีวิตในช่วงวัยก่อนเรียน เช่น เป่าแคนขับกล่อมให้เด็กหลับ เป่าแคนให้เด็กเต้นตามจังหวะ ปล่อยให้สัมผัสแคน และเป่าตามอรรถาธิบายตามช่วงวัย เมื่อถึงเวลาเข้าโรงเรียนการสืบทอดวัฒนธรรมจะปรับเปลี่ยนไปเด็กและเยาวชนจะมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนแทนการอยู่กับครอบครัว

การสืบทอดวัฒนธรรมในระดับโรงเรียน จะมีการจัดกิจกรรมการสืบทอดวัฒนธรรมการเป่าแคนหน่อจี่และของชุมชนอย่างเป็นทางการตามงบประมาณ โดยเน้นการมีส่วนร่วมกับกิจกรรมทางประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชนเป็นสำคัญ

ระดับชุมชน ชุมชนเปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางวัฒนธรรมของชุมชนอย่างต่อเนื่อง ในลักษณะการเรียนรู้ร่วมกับสถานการณ์จริงตามความสมัครใจ และชุมชนมีการเผยแพร่วัฒนธรรมสู่สังคม ทั้งเผยแพร่สู่นักท่องเที่ยวที่มาเรียนรู้ในฐานการเรียนรู้แคนลาหู่ของชุมชนและร่วมกับชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ตามกิจกรรมที่ทางหน่วยงานราชการ ทั้งในพื้นที่รับผิดชอบและนอกพื้นที่จัดขึ้น ทั้งระดับอำเภอ จังหวัด และประเทศ และยังมีการเผยแพร่สู่สังคมออนไลน์ ทั้งในรูปแบบของภาพนิ่งและภาพเคลื่อนไหว โดยมีการสนับสนุนการเผยแพร่จากสื่อสังคมออนไลน์หลากหลายองค์กร

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2. เพื่อสร้างกระบวนการสืบทอดวัฒนธรรมการเป่าแคนของกลุ่มชาติพันธุ์ ลาหู่ดำสู่เด็กและเยาวชน ในพื้นที่การท่องเที่ยวโดยชุมชน

2.1. แผนงานกระบวนการสืบทอดวัฒนธรรมชุมชน

2.2. กิจกรรมการถ่ายทอดวัฒนธรรมสู่เด็กและเยาวชน

2.3. การวิเคราะห์สรุปผลกระบวนการสืบทอดวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์

2.1. แผนงานกระบวนการสืบทอดวัฒนธรรมชุมชน

หลังจากการวิเคราะห์ความคิดเห็นจากการประชุมกลุ่ม โดยมีผู้นำและคณะกรรมการชุมชน ปราชญ์แคน เด็กและเยาวชน และตัวแทนกลุ่มการท่องเที่ยวของชุมชน ได้ร่วมการวางแผนกระบวนการสืบทอดวัฒนธรรมการเป่าแคนหน่อจี่และ ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน คือ 1. ขั้นเตรียมการ 2. ขั้นดำเนินการ 3. ขั้นประเมินผล 4. ขั้นพัฒนาปรับปรุง 5.ขั้นเผยแพร่สู่สังคม

1. ขั้นเตรียมการ

1.1. การเตรียมความพร้อมของปราชญ์แคน (ผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรม)

เป็นการเตรียมความพร้อมที่จะถ่ายทอดวัฒนธรรม องค์ความรู้เรื่องแคน เตรียมแหล่งเรียนรู้ที่เหมาะสมกับจำนวนผู้รับการถ่ายทอด วางแผนการสอน ในเรื่องการสร้างคุณลักษณะของผู้รับวัฒนธรรม และการเตรียมเครื่องมือการสืบทอดวัฒนธรรม สื่อ วัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็น และการเตรียมวิธีการวัดผลการสืบทอดวัฒนธรรม

1.2. การเตรียมตนเองของผู้รับวัฒนธรรม

การเตรียมความตั้งใจจริง และเตรียมอุปกรณ์สำหรับการเรียนรู้

2. ขั้นดำเนินการ

จัดกิจกรรมการสืบทอดวัฒนธรรมการเป่าแคนหน่อจี่และ ตามกำหนดการที่วางไว้ โดยให้ปราชญ์แต่ละท่าน ออกมาถ่ายทอดองค์ความรู้ตามความถนัดของตนเอง ตามลำดับที่ตกลงกันไว้ โดยในวันนี้ กิจกรรมการสืบทอดวัฒนธรรมแคนหน่อจี่และ จัดขึ้นที่ ห้องประชุมโรงเรียนบ้านจำป๋อ มีกลุ่มเด็กและเยาวชนเข้าร่วมกิจกรรม จำนวน 10 คน มีผู้ประเมินที่มีความเชี่ยวชาญด้านดนตรีและการสอน จำนวน 2 ท่าน มีปราชญ์แคน จำนวน 4 ท่าน และมีท่านผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านจำป๋อ ร่วมสังเกตการณ์และให้วิเคราะห์สรุปกิจกรรม

กิจกรรมที่จัดขึ้นจะส่งเสริมคุณลักษณะที่ดีให้กับผู้รับวัฒนธรรม ในด้านการสร้างให้ผู้สืบทอดวัฒนธรรมค้นพบความรู้ด้วยตัวเอง มีปฏิสัมพันธ์กับแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย มีกิจกรรมเคลื่อนไหวร่างกายที่สร้างความผ่อนคลายตามวัยของเด็กและเยาวชน และเกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันทั้งปราชญ์แคนและเด็กเยาวชน รวมถึงเห็นคุณค่าและความสำคัญของแคนหน่อจี่และต่อตนเองและสังคมชาวลำหู่ สามารถนำไปใช้ประโยชน์ให้เกิดความยั่งยืนได้

3. ขั้นประเมินผล

การประเมินผลของกิจกรรมทดสอบกระบวนการสืบทอดวัฒนธรรมการเป่าแคน ได้เชิญผู้เชี่ยวชาญด้านดนตรีชาวลำหู่ดำ และผู้เชี่ยวชาญการสอนเด็กและเยาวชน เป็นผู้สังเกตการณ์และประเมินผลของกระบวนการ โดยมีแบบประเมินผลการสืบทอดวัฒนธรรม ที่สร้างขึ้นครอบคลุมองค์ประกอบของการสืบทอดวัฒนธรรม คือ ผู้สืบทอด เครื่องมือการสืบทอด และผู้รับวัฒนธรรม โดยใช้วิธีการประเมินแบบวัดค่าคะแนน ทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ อาทิ พฤติกรรมความสนใจ เรียนรู้และการตอบคำถาม .ผลงานการทำแคน การเป่าแคน การเต้นจะคี การมีส่วนร่วมกิจกรรมวัฒนธรรมของชุมชน เป็นต้น

4. ขั้นปรับปรุงแก้ไข

ขั้นตอนของการปรับปรุงแก้ไข เกิดขึ้นจากผลของการประเมินผล ในการจัดกิจกรรม โดยมีการประเมินครอบคลุมองค์ประกอบของวัฒนธรรม คือ ผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรม สื่อการสืบทอดวัฒนธรรม และ ผู้รับการสืบทอดวัฒนธรรม โดยใช้วิธีการ 5 ขั้นตอน ของการจัดกิจกรรม

ทางวัฒนธรรม คือ ขั้นตอนเตรียมการ ขั้นปฏิบัติ ขั้นประเมินผล และขั้นปรับปรุงแก้ไข และขั้นการเผยแพร่สู่สังคม หลังจากการประเมินผลของการจัดกิจกรรมการสืบทอดวัฒนธรรมการเป่าแคนหน่อจี้เหละของชุมชนในแต่ละครั้ง จะทำให้ได้ทราบถึงภาพรวมของการประเมินว่ามีจุดไหนที่เราต้องพัฒนาปรับเปลี่ยนให้มีผลต่อการเรียนรู้และการรับรู้ของผู้สืบทอดเกิดประสิทธิภาพเพิ่มสูงขึ้น เมื่อเราได้ภาพของแนวทางการปรับปรุงแก้ไขใน 3 ส่วนของ องค์ประกอบการสืบทอดวัฒนธรรม ก็จะนำไปสู่วงจรขั้นตอนแผนการจัดกิจกรรมการสืบทอดวัฒนธรรมการเป่าแคนหน่อจี้เหละ ในครั้งต่อไป

5. ขั้นเผยแพร่สู่สังคม

หลังจากมีกระบวนการการสืบทอดวัฒนธรรม การเป่าแคนหน่อจี้เหละ ของชุมชน เพื่อใช้ในกิจกรรมการสืบทอดวัฒนธรรมแคนลาหู่ ในฐานการเรียนรู้แคนลาหู่ ของกลุ่มการท่องเที่ยว โดยชุมชนบ้านจำโป้ จึงมีแผนการเผยแพร่สู่สังคม

อันดับที่ 1 คือ การเผยแพร่สู่นักท่องเที่ยว เป็นอันดับแรก โดยการให้เยาวชนมีส่วนร่วมในการถ่ายทอดสู่นักท่องเที่ยว ตามศักยภาพของเด็กและเยาวชน

อันดับที่ 2 คือ การเปิดชุมชนให้นักท่องเที่ยวหรือผู้ที่สนใจเข้ามาร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรมประเพณีแล้วเผยแพร่วัฒนธรรมการเป่าแคน โดยผ่านกิจกรรมทางวัฒนธรรมให้สังคมได้ร่วมเรียนรู้

อันดับที่ 3 คือ การมีส่วนร่วมกับกิจกรรมของต่างชุมชน หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ในการเผยแพร่แลกเปลี่ยนกิจกรรมทางวัฒนธรรม ในระดับตำบล อำเภอ จังหวัด และประเทศ

และอันดับที่ 4 คือ การเผยแพร่ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ของรายการต่างๆที่เข้ามาถ่ายทำ หากมีการติดต่อจากองค์กรเหล่านี้ จะนำเยาวชนเข้ามาเป็นส่วนสำคัญในการร่วมเผยแพร่วัฒนธรรมการเป่าแคนหน่อจี้เหละ

2.2. กิจกรรมการถ่ายทอดวัฒนธรรมสู่เด็กและเยาวชน

จากการสร้างแผนงานของกิจกรรมกระบวนการสืบทอดวัฒนธรรม ผู้วิจัยได้นำกระบวนการลงสู่การปฏิบัติจริง ในกิจกรรมการถ่ายทอดวัฒนธรรมสู่เด็กและเยาวชน โดยมีลำดับของกระบวนการ 5 ขั้นตอน ดังนี้

- 2.1. ขั้นเตรียมการ
- 2.2. ขั้นดำเนินงาน
- 2.3. ขั้นประเมินผล
- 2.4. ขั้นพัฒนาปรับปรุง
- 2.5. ขั้นเผยแพร่สู่สังคม

2.2.1. ขั้นเตรียมการ

กิจกรรมสืบทอดวัฒนธรรมการเป่าแคนหน่อจี้เหละ สู่เด็กและเยาวชนบ้านจำโป้ มีการเตรียมความพร้อมก่อนการจัดกิจกรรมดังนี้

2.2.1.1 สร้างกำหนดการในการจัดกิจกรรม คือ วันพุธ ที่ 10 มีนาคม 2564 เวลา 08.00 น-17.00 น ณ. โรงเรียนบ้านจำโป้ อ.ปางมะผ้า จ.แม่ฮ่องสอน

2.2.1.2. ประสานงานสถานที่ เยาวชน ผู้ประเมิน และปราชญ์แคนลาหู่ของชุมชน โดยทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ใช้สถานที่ ไปยังโรงเรียนบ้านจำโป้ และขออนุเคราะห์ให้เด็กและเยาวชน เข้าร่วมกิจกรรม

ในกิจกรรมนี้ ได้รับความอนุเคราะห์จากท่านผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านจำโป ผอ.สนธยา มูลคำ เข้าร่วมกิจกรรมตลอดการดำเนินโครงการ และได้รับความอนุเคราะห์จากท่านผู้อำนวยการผอ.ธีรพงศ์ แก้วธารากุล ผู้อำนวยการโรงเรียนยาป่าแหน (คบ.ดนตรีศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง, ศษ.ม.การบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี) และคุณครูประจำชั้นของนักเรียนชั้นป.6 นายจิรพันธ์ ทรายกันคำ เป็นผู้ประเมินผลกระบวนการสืบทอดวัฒนธรรม

มีผู้รับการสืบทอดวัฒนธรรมเป็นเด็กนักเรียนชั้น ป.6 และ เยาวชน บ้านจำโป จำนวน 10 คน มีรายชื่อดังนี้

ผู้ถ่ายทอดให้ผู้รับการสืบทอดซึ่งเป็นเด็กและเยาวชน จำนวน 10 คน มีรายชื่อดังนี้

1. นายทศพล พัฒนสทกิจ
2. นายรัชชานนท์ สำเภาโอฬาร
3. ด.ช.พงศ์ภัก ไพรเนติธรรม
4. ด.ช.จิตรวิวิธ พันธุ์สามมอก
5. ด.ญ. ชนกพร ชื่นธนสาร
6. ด.ญ. พิรยา พัฒนสทกิจ
7. ด.ญ. พิรยา พัฒนสทกิจ
8. ด.ช. พิรพัฒน์ ปรายศักดิ์
9. นายจิรพันธ์ ทรายกันคำ
10. น.ส.จิตสุภา ธารภูผา

ได้มีการเชิญกลุ่มปราชญ์แคนลาหู่คำที่มีความสามารถในเรื่องวัฒนธรรมแคน “หน่อจี้ແລະ” แตกต่างกัน จำนวน 4 ท่านดังนี้

1. นายชิดชัย สรานนท์หิรัญกุล
2. นายจำเสื่อ ไพรเนติธรรม
3. นายมานะ พัฒนสทกิจ
4. นายจำแส สมัคมมนตรี

และมีเตรียมการแบ่งหน้าที่กันตามความถนัดดังนี้

1. นายชิดชัย สรานนท์หิรัญกุล ถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่อง ผู้สืบทอดวัฒนธรรมการเป่าแคนจากอดีตมาจนถึงปัจจุบันของชุมชน และส่วนประกอบของแคน และวิธีการทำแคนหน่อจี้ແລະ
2. นายจำแส สมัคมมนตรี ถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่อง พิธีกรรมของชุมชนที่ใช้แคนเป็นเครื่องดนตรีประกอบการทำพิธีกรรม
3. นายจำเสื่อ ไพรเนติธรรม ถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่อง วิธีการเป่าแคนหน่อจี้ແລະ และเสียงแคน
4. นายมานะ พัฒนสทกิจ ถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่อง การเต้นประกอบเสียงเป่าแคน

โดยมีการเตรียมความพร้อมของปราชญ์ชุมชน คือ การศึกษาและเตรียมสิ่งที่ตนเองในฐานะผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรมแคนลาหู่ “หน่อจี้ແລະ” เป็นอย่างดี

2.1.2.3 เตรียมเครื่องมือเพื่อใช้ประกอบการสืบทอดวัฒนธรรมการเป่าแคน

ทีมวิจัยได้จัดทำ สื่อประกอบการถ่ายทอดองค์ความรู้วัฒนธรรมแคนหน่อจี้ແລະ คือ

1. คู่มือการสืบทอดวัฒนธรรมการเป่าแคน “หน่อจี้ແລະ” กลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ดำ ชุมชนบ้านจำโป อำเภอบางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยภายในคู่มือนี้ จะประกอบไปด้วย เนื้อหาประกอบภาพ ซึ่งเนื้อหาทั้งหมดได้จากเวทีถอดองค์ความรู้วัฒนธรรมการเป่าแคนของชุมชน มีดังนี้

(1.1) ความสำคัญของแคนน้ำเต้ากับชุมชนชาวลาหู่บ้านจำโป

(1.2) ทำเนียบปราชญ์แคนน้ำเต้าชุมชนบ้านจำโป

(1.3) เครื่องดนตรีแคนน้ำเต้าของชุมชนที่ใช้กันส่วนใหญ่

(1.4) การเป่าแคนกับพิธีกรรมชุมชน

(1.5) ทำความรู้จัก “แคนหน่อจี้ແລະ”

(1.6) การเรียนรู้การใช้เครื่องดนตรีแคน “หน่อจี้ແລະ”

(1.7) วิธีการทำแคน “หน่อจี้ແລະ”

2. เครื่องดนตรี หน่อจี้ແລະ จำนวน 10 ชิ้น เพียงพอกับผู้รับการถ่ายทอดจำนวน 10 คน

3. ป้ายไวนิลสื่อความหมาย แบบมีขาตั้ง จำนวน 5 ป้าย ดังนี้

(3.1) ป้ายแผ่นที่ 1 ถ่ายทอดภาพและประวัติปราชญ์แคนน้ำเต้ากลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ดำ ชุมชนบ้านจำโป ปีพุทธศักราช 2564 ของชุมชนทั้งหมดที่เหลืออยู่ โดยเริ่มจากนายจ่างะ ไพเรนติธรรม ปราชญ์แคนคนแรกของชุมชนที่พอมีหลักฐานบันทึกไว้ และผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่องแคนทั้ง 4 ท่าน คือ นายชิตชัย สรรานนท์หิรัญกุล นายจำแเส สมัคมนตรี นายจำเสื่อ ไพเรนติธรรม และ นายมานะ พัฒนสทกิจ

(3.2) ถ่ายทอดภาพและเนื้อหาเครื่องดนตรีแคนน้ำเต้า 4 ชนิด และการใช้ประโยชน์”

(3.3.) ถ่ายทอดภาพและเนื้อหาส่วนประกอบของแคน “หน่อจี้ແລະ”

(3.4) ถ่ายทอดภาพและเนื้อหาวิธีการทำแคน “หน่อจี้ແລະ”

(3.5) ถ่ายทอดภาพและเนื้อหาโน้ตเพลง สำหรับการฝึกเป่าแคน “หน่อจี้ແລະ”

2.1.2.4 การเตรียมแบบประเมินผลการสืบทอดวัฒนธรรม

ได้มีการเตรียมการ ไว้ 2 ลักษณะ คือ

1. แบบประเมินผลการสืบทอดวัฒนธรรมการเป่าแคน “หน่อจี้ແລະ”

2. แบบวัดความรู้ แบบบรรยายและตอบคำถาม สำหรับผู้รับวัฒนธรรม

2.1.2.5 การเตรียมสถานที่ โดยการจัดสภาพห้องเรียนรู้ ให้มีความเหมาะสมต่อกิจกรรมการจัดโต๊ะ เก้าอี้ อุปกรณ์ฉายภาพ เครื่องกระจายเสียง และความสะอาด ของห้องเรียนรู้และจุดรับประทานอาหารว่างและอาหารกลางวัน

2.2.2. ขั้นตอนงาน

มีการดำเนินกิจกรรมของกระบวนการสืบทอดวัฒนธรรมตามกำหนดการ โดยมีพิธีกรดำเนินรายการ คือ ทีมวิจัย เพื่อลำดับกระบวนการให้เป็นไปตามเวลาที่ได้กำหนดไว้ ดังนี้

ในระหว่างที่มีการถ่ายทอดองค์ความรู้วัฒนธรรมการเป่าแคน “หน่อจี้ແລະ” ไปตามลำดับกำหนดการ ผู้ประเมินจะให้คะแนน ผลของการสืบทอดวัฒนธรรม ของปราชญ์แคนน้ำเต้าแต่ละท่าน พร้อมทั้งประเมินผลผู้รับการสืบทอดวัฒนธรรม ตามแบบประเมินที่ได้กำหนดขึ้น

2.2.3. การประเมินผล

2.2.3.1. ผลการประเมินกระบวนการสืบทอดวัฒนธรรม (เชิงปริมาณ)

ผลการวิเคราะห์แบบประเมินผลกระบวนการสืบทอดวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ “แคนหน่อจีแหละ” ของกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ดำ บ้านจำโป อำเภอบางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน ตามแบบประเมินผลตามองค์ประกอบของการสืบทอดวัฒนธรรม คือ ผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรม สื่อและวิธีการสืบทอด และผู้รับการสืบทอดวัฒนธรรม

1. ผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรม

ผลการประเมินผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรม มีค่าเฉลี่ยรวม 4.42 แปลความหมายได้ว่า ผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรมการเป่าแคนหน่อจีแหละ ทั้ง 4 ท่าน ได้แสดงความสามารถในการถ่ายทอดองค์ความรู้ และการใช้ภาษาท้องถิ่นในการถ่ายทอดองค์ความรู้ ตลอดจนการนำเสนอมีความน่าสนใจต่อเยาวชน ในระดับคะแนนที่ดีมาก โดยมีค่าเฉลี่ยของระดับคะแนน 3 ประเด็นย่อย คือ ประเด็นที่ 1 องค์ความรู้ 4.88 แปลความหมายว่าดีมาก ประเด็นที่ 2 การใช้ภาษาในการถ่ายทอดความรู้ มีค่า 4.00 แปลความหมายว่า ดี และ ประเด็นที่ 3 การนำเสนอที่น่าสนใจ (น่าเรียนรู้) มีค่าคะแนนเฉลี่ย 4.38 แปลความหมายว่า ดีมาก จากผลการประเมินผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรม มีองค์ความรู้ที่ได้ถ่ายทอดตามความถนัดของตนเอง ทำให้ผู้รับวัฒนธรรมรับการถ่ายทอดองค์ความรู้ได้ครอบคลุมทุกเรื่องของแคนหน่อจีแหละ เมื่อปราชญ์มาอยู่รวมกัน ในทางกลับกัน หากปราชญ์แคนอยู่คนละสถานที่ ต่างเวลา อาจมีผลต่อการถ่ายทอดวัฒนธรรม ซึ่งโดยปกติแล้วปราชญ์แคนจะอยู่คนละครัวเรือน และมีความเชี่ยวชาญแตกต่างกันไป ผู้รับวัฒนธรรมต้องจัดสรรเวลาให้ตรงกับปราชญ์แคนเป็นลำดับแรก

2. วิธีการและสื่อในการสืบทอดวัฒนธรรม

ผลการประเมินวิธีการและสื่อในการถ่ายทอดวัฒนธรรม มีค่าเฉลี่ยของคะแนน 4.33 แปลความหมายได้ว่า ดีมาก โดยมีการประเมิน 3 ประเด็นย่อย คือ ประเด็นที่ 1 ลำดับขั้นตอนการถ่ายทอดองค์ความรู้ มีคะแนนเฉลี่ย 4.13 แปลความหมายได้ว่า ดี ประเด็นที่ 2 เครื่องดนตรีแคน “หน่อจีแหละ” มีคะแนนเฉลี่ย 4.50 แปลความหมายได้ว่า ดีมาก และประเด็นที่ 3 สื่อและคู่มือการถ่ายทอดความรู้ มีคะแนนเฉลี่ย 4.38 แปลความหมายได้ว่า ดีมาก จากผลการประเมิน ยังมีข้อเสนอแนะจากผู้ประเมิน คือ ควรมีวีดิทัศน์หรือภาพประกอบการอธิบาย ให้นักเรียนได้เห็นภาพและเข้าใจยิ่งขึ้น อีกทั้งควรมีกิจกรรมกระตุ้นการแสดงความคิดเห็นหรือกระตุ้นการตอบคำถาม การมีส่วนร่วมของนักเรียนมากขึ้น ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาปรับปรุงในการจัดกิจกรรมครั้งต่อไป

3. ผู้รับวัฒนธรรม

ผลการประเมินผู้รับวัฒนธรรม มีผลการประเมินมีค่าเฉลี่ยรวม 4.10 แปลความหมายได้ว่า อยู่ในระดับดี โดยมีประเด็นการประเมิน 4 ประเด็นย่อย คือ 1. ความสามารถในการรับรู้และเกิดการเรียนรู้ด้วยตัวเอง มีคะแนนเฉลี่ย 4.00 แปลความหมายได้ว่า ดี ประเด็นที่ 2 ความสามารถในการบอกเล่าเรื่องราว ความเป็นมา พิธีกรรม วิธีการเป่า ทำแคนและจังหวะ มีคะแนนเฉลี่ย 4.25 แปลความหมายได้ว่า ดีมาก และประเด็นที่ 3 ความสามารถในการบอกชิ้นส่วนประกอบความสัมพันธ์กับพิธีกรรม บทเพลง วิธีการเต้น มีคะแนนเฉลี่ย 4.25 แปลความหมายได้ว่า ดีมาก และประเด็นสุดท้าย 4. ความสามารถในการปฏิบัติตามคำสอน การทำแคน การเป่า การเต้นประกอบเสียงแคน มีคะแนนเฉลี่ย 3.88 แปลความหมายได้ว่า ดี จากผลการประเมินเมื่อเทียบกับองค์ประกอบทั้ง

3 องค์ประกอบของการสืบทอดวัฒนธรรม องค์ประกอบของผู้รับวัฒนธรรม ได้คะแนนน้อยที่สุด ด้วยเป็นการจัดกิจกรรมอย่างเป็นทางการครั้งแรก แต่เด็กและเยาวชนมีพื้นฐานในเรื่องแคนหน่อจี่แหละอยู่แล้ว จึงสามารถที่จะรับการสืบทอดวัฒนธรรมการเป่าแคนหน่อจี่แหละได้เกือบสมบูรณ์ เพียงต้องการเวลาในการทำกิจกรรมให้มากกว่านี้และมีความต่อเนื่อง

2.2.3.1. ผลการประเมินกระบวนการสืบทอดวัฒนธรรม (เชิงคุณภาพ)

จากการประเมินของผู้ประเมิน ทั้ง 2 ท่าน คือ ผู้เชี่ยวชาญด้านดนตรี ผู้อำนวยการ ธีรพงศ์ แก้วธารากุล และผู้เชี่ยวชาญด้านการสอนเด็กและเยาวชน คุณครูจิรพันธ์ ทราภัยกันคำ ได้นำเสนอผลการวิเคราะห์กระบวนการสืบทอดวัฒนธรรมการเป่าแคนหน่อจี่แหละ ตามองค์ประกอบของการสืบทอดวัฒนธรรม 3 องค์ประกอบ คือ ผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรม เครื่องมือการสืบทอดวัฒนธรรม และ ผู้รับวัฒนธรรม ไว้ดังนี้

1. ผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรม

จากการประเมินในเชิงพฤติกรรม คือ ผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้มีความพร้อมที่จะถ่ายทอดองค์ความรู้ มีการเตรียมแคนส่วนตัว ของตัวเองที่มีอยู่มาทั้งหมด และมีความตั้งใจในการถ่ายทอดองค์ความรู้อย่างเต็มกำลังความสามารถ และมีวิธีการสอนแตกต่างกัน

การใช้เครื่องมือในการสืบทอดวัฒนธรรม ผู้ถ่ายทอดได้มีการใช้ทั้งแคนหน่อจี่แหละใช้รูปภาพจากสื่อที่มีการเตรียมไว้ และได้ชี้ให้เห็นคู่มือการสืบทอดวัฒนธรรม เพียง 1 ท่าน คือ ผู้นำกลุ่มปราชญ์แคน นอกจากนั้นจะสันทัดที่จะใช้แคนและเสียงแคนในการถ่ายทอดประกอบการให้ความรู้ ทั้งนี้ผู้ประเมินมีความเข้าใจพื้นฐานของปราชญ์ชุมชนแต่ละท่านว่า บางท่านไม่เคยได้สัมผัสกับสื่อที่นำมาใช้ประกอบการสืบทอดวัฒนธรรม จึงเลือกใช้เครื่องมือที่ตนเองมีความถนัดและมั่นใจที่จะใช้ประกอบการถ่ายทอดองค์ความรู้

ข้อเสนอแนะจากผู้ประเมิน คือ ควรที่จะจัดกิจกรรมพัฒนาศักยภาพของปราชญ์ชุมชนให้มีการเรียนรู้และเข้าใจการใช้เครื่องมือในการสืบทอดวัฒนธรรมที่มีความหลากหลาย และสามารถยอมรับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป เพื่อการปรับตัวให้เข้ากับพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนที่จะรับการสืบทอดวัฒนธรรม บางท่านที่ไม่สามารถสื่อสารภาษาไทยได้ ควรจัดเยาวชนที่มีศักยภาพในการแปลภาษา คือ ผู้ที่เป็นเจ้าของวัฒนธรรมเอง นั่งประกบและถ่ายทอดภาษาจากปราชญ์แคนมีอายุน่าสนใจมีความชัดเจน ในภาษาท้องถิ่นหรือภาษาไทย เพื่อให้เยาวชนที่รับการสืบทอดวัฒนธรรมในเรื่องต่างๆ เข้าใจชัดเจนมากขึ้น ซึ่งผู้ประเมินพบว่า ปราชญ์แคนที่ให้ความรู้ในเรื่องพิธีกรรมที่สัมพันธ์กับแคน เป็นผู้ที่มีองค์ความรู้มาก แต่ยังไม่สามารถถ่ายทอดเรื่องราวของพิธีกรรมออกมาได้มากเท่าที่ควร แต่สำหรับในเรื่องอื่นๆ อยู่ในระดับดี มีข้อเสนอแนะให้เพิ่มเวลาเรียนรู้ให้มากกว่าวันที่จัดกิจกรรม เพื่อให้เด็กและเยาวชนได้พัฒนาศักยภาพครบทุกด้าน ในเชิงปฏิบัติการ

2. ผู้รับวัฒนธรรม

จากแบบวัดผลความรู้ความเข้าใจ โดยให้เด็กและเยาวชนเขียนบรรยายออกมาตามประเด็นที่ได้กำหนดไว้ คือ

จากผลการให้คะแนน ของผู้ประเมิน และการสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชน คือ เด็กและเยาวชนที่ร่วมกิจกรรมสามารถเขียนคำตอบแบบบรรยายได้ตามความเข้าใจ ในระดับดี และมีพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเอง ให้ความสนใจต่อการเรียนรู้วัฒนธรรม การเป่าแคน

หน่อจี้เหละในระดับดี นั้นหมายถึงเมื่อมีการเปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนได้เรียนรู้วัฒนธรรม เด็กและเยาวชนสามารถแสดงศักยภาพในการรับรู้ และปฏิบัติตาม ได้เป็นอย่างดี

3. เครื่องมือการสืบทอดวัฒนธรรม (สื่อ วิธีการ สถานที่)

ผู้ประเมินทั้ง 2 ท่าน ได้ให้ผลการประเมินจากการสังเกต ระบุว่า เครื่องดนตรี มีความพร้อม สามารถให้เด็กได้เรียนรู้ครบทุกคน และคุณภาพดี ใช้งานได้ ตามปกติ การจัดกิจกรรมในโรงเรียนใช้สถานที่ที่เหมาะสม

มีข้อเสนอแนะว่าควรจัดกิจกรรมในพื้นที่ของชุมชนด้วยเช่นกัน คือ ฐานการเรียนรู้ แคนลาหู่ของกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชน หรือเรียนกันไปตามบ้านของปราชญ์แคน เพื่อเพิ่มความหลากหลายของแหล่งเรียนรู้ ในชุมชน ให้เด็กได้ผ่อนคลาย

แนะนำให้เพิ่มสื่อประกอบการถ่ายทอดวัฒนธรรม ที่เป็นวีดิทัศน์ ภาพเคลื่อนไหวหรือภาพประกอบการอธิบาย ให้นักเรียนได้เห็นภาพและเข้าใจยิ่งขึ้น อีกทั้งควรมีกิจกรรมกระตุ้นการแสดงความคิดเห็นหรือกระตุ้นการตอบคำถาม การมีส่วนร่วมของนักเรียนมากขึ้น

4. ขั้นตอนการพัฒนาปรับปรุง

จากผลการประเมินกระบวนการจากการจัดกิจกรรมสืบทอดวัฒนธรรม มีแนวทางการปรับปรุงกระบวนการสืบทอดวัฒนธรรมการเป่าแคนหน่อจี้เหละ ตามองค์ประกอบของการสืบทอดวัฒนธรรม ดังนี้

องค์ประกอบที่1 ผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรม

ผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรม ควรมีการเตรียมตนเอง ให้มีความพร้อมที่จะถ่ายทอดองค์ความรู้ได้ ดังนี้

1.1. เตรียมตนเอง

ควรมีงานอบรมการพัฒนาศักยภาพของปราชญ์แคนทั้ง 4 ท่านให้มีองค์ความรู้ครบกระบวนการ เพื่อเป็นผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรมที่สมบูรณ์ หรือ การรวมกลุ่มปราชญ์แคน มาถ่ายทอดในแหล่งเรียนรู้ของชุมชน เพียงจุดเดียว เพื่ออำนวยความสะดวกต่อการเรียนรู้และการสืบทอดวัฒนธรรมของเด็กและเยาวชน

องค์ประกอบที่2 เครื่องมือการสืบทอด (สื่อ วิธีการ แหล่งเรียนรู้)

ผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรมควรมีการจัดเตรียมความพร้อมของวิธีการถ่ายทอด โดยมีสื่อประกอบการถ่ายทอดองค์ความรู้ที่มีคุณภาพ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของการรับวัฒนธรรม คือ วีดิโอ ภาพเครื่องดนตรี ที่บอกส่วนประกอบเครื่องดนตรีที่ละเอียดชัดเจน

2.1.การเตรียมแหล่งข้อมูล แหล่งเรียนรู้ การวัดผล

แนวทางการพัฒนาแหล่งข้อมูล คือ การเตรียมองค์ความรู้ทางวัฒนธรรมในเรื่องประเพณีและพิธีกรรมที่สัมพันธ์กับการใช้แคนหน่อจี้เหละ ให้เกิดความสมบูรณ์ และผลิตสื่อการสอนในรูปแบบของภาพเคลื่อนไหว เป็นวีดิโอ และแผ่นภาพเฉพาะที่สามารถบ่งบอกองค์ความรู้ได้อย่างชัดเจน ด้วยต้องถ่ายทอดสู่เด็กและเยาวชน รวมทั้งการแปลภาษาเป็นภาษาท้องถิ่น

1. การจัดทำแผนการเรียนรู้

1.1. การเตรียมกิจกรรม

แนวทางการพัฒนากิจกรรม คือ การเตรียมของรางวัลและกิจกรรม
นันทนาการแทรกกิจกรรมการสืบทอดวัฒนธรรม เพื่อกระตุ้นการมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชน เช่น
การถามตอบชิงรางวัล เป็นต้น

1.2 การเตรียมสื่อ วัสดุ อุปกรณ์

แนวทางการพัฒนากิจกรรม คือ การเตรียมสื่อการเรียนรู้ภาพเคลื่อนไหว
และภาพนิ่ง ที่มีความเฉพาะต่อเนื้อหาขององค์ความรู้ และสื่อความหมายได้ชัดเจน ในเรื่องของ
วัฒนธรรมการเป่าแคนหน่อจี่ไหหลำ

1.3 การเตรียมการวัดผลและประเมินผล

แนวทางการพัฒนาการวัดผลและการประเมินผล คือ การพัฒนารูปแบบ
ให้สอดคล้องและสัมพันธ์ต่อพฤติกรรมของผู้รับวัฒนธรรม ปรับเปลี่ยนการประเมินที่มีความ
หลากหลาย ซึ่งล้วนแล้วแต่สามารถพลิกแพลงและสร้างขึ้นได้ อาทิเช่น การมีส่วนร่วมในการถ่ายทอด
เสียงแคน การประเมินผลจากการสังเกตพฤติกรรม

องค์ประกอบที่ 3 ผู้รับวัฒนธรรม

กระบวนการสืบทอดวัฒนธรรมการเป่าแคนหน่อจี่ไหหลำ ควรมีคุณลักษณะของผู้
เรียนรู้ที่มีคุณภาพ เพื่อการรักษาและสืบทอดวัฒนธรรมสู่รุ่นต่อไปได้ คือ ในระหว่างการเรียนรู้
กิจกรรม ชุมชนควรสร้างกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้รับวัฒนธรรม เกิดคุณลักษณะดังต่อไปนี้

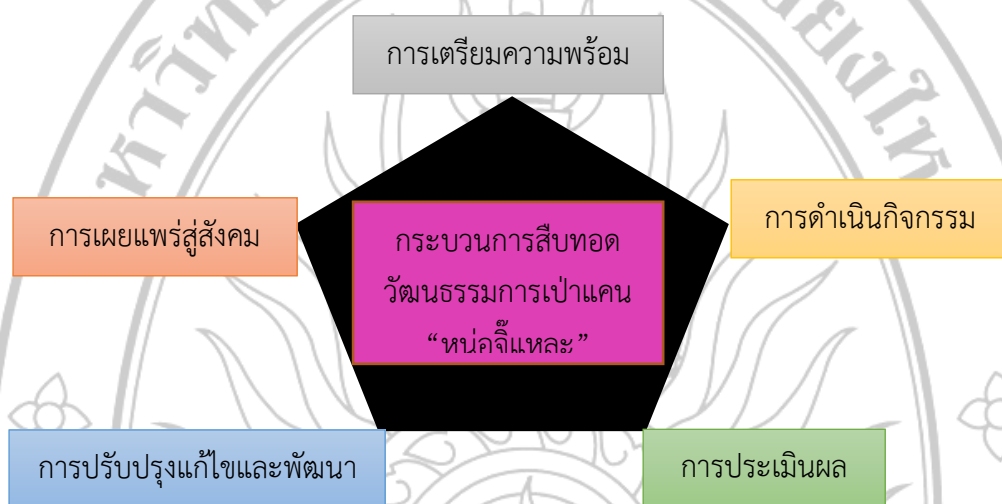
- 3.1 สร้างให้ผู้สืบทอดวัฒนธรรมค้นพบความรู้ด้วยตัวเอง
- 3.2 สร้างให้ผู้สืบทอดวัฒนธรรมได้เรียนรู้ในพื้นที่เรียนรู้ที่หลากหลาย
- 3.3 สร้างบรรยากาศการเรียนรู้ให้มีการเคลื่อนไหวร่างกาย เพื่อความผ่อนคลาย
- 3.4 สร้างการมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้วัฒนธรรม
- 3.5 แสดงให้เห็นคุณค่าของวัฒนธรรมและการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน

2.3 การวิเคราะห์สรุปผลกระบวนการสืบทอดวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์

จากผลการประเมินกระบวนการสืบทอดวัฒนธรรมแคนหน่อจี่ไหหลำ จากผู้เชี่ยวชาญด้าน
ดนตรีและคุณครูประจำชั้นของนักเรียนชั้น ป.6 โรงเรียนบ้านจำโป อำเภอบางมะผ้า จังหวัด
แม่ฮ่องสอน ทีมวิจัยได้มีการจัดเวทีการวิเคราะห์สรุปผล กระบวนการสืบทอดวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์
ร่วมกับชุมชน อีก 2 ครั้ง คือ วันที่ 14 มีนาคม 2564 และวันที่ 31 มีนาคม 2564 ได้ข้อสรุปร่วมกัน
ในการสร้างกระบวนการสืบทอดวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ดำ ในกลุ่มเด็กและเยาวชน พื้นที่การ
ท่องเที่ยวชุมชนบ้านจำโป อำเภอบางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน บนพื้นฐานองค์ประกอบของ
กระบวนการสืบทอดวัฒนธรรม 3 องค์ประกอบ คือ ผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรม เครื่องมือในการสืบทอด
วัฒนธรรม และ ผู้รับวัฒนธรรม และองค์ความรู้ การจัดการเรียนรู้ CIPPA Model โดยมีลำดับของ
รูปแบบ 3 ขั้น คือ ขั้นเตรียมการ ขั้นดำเนินงาน และขั้นประเมินผล ผสมผสานกับทฤษฎีวงจรการ
บริหารจัดการเชิงคุณภาพแบบต่อเนื่องของเอดวาร์ด เดมมิง (W.Edwards Deming) ตามวงจรของ
เดมมิง (Deming Cycle) หรือ PDCA ได้แก่ Plan (วางแผน) Do (ลงมือปฏิบัติ) Check/Study
(ตรวจสอบ/ศึกษากำหนดมาตรการปรับปรุงแก้ไข) Act (เน้นให้มีการปรับปรุงอย่างต่อเนื่องเป็นวง
จร) ได้กระบวนการสืบทอดวัฒนธรรมการเป่าแคนหน่อจี่ไหหลำ สามารถใช้เป็นแนวทางในการจัด
กิจกรรมการสืบทอดวัฒนธรรมได้ทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว โรงเรียน และชุมชน ดังนี้

กระบวนการสืบทอดวัฒนธรรม ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. การเตรียมความพร้อม
2. การดำเนินกิจกรรม
3. การประเมินผล
4. การปรับปรุงแก้ไขและพัฒนา
5. การเผยแพร่สู่สังคม



ภาพที่ 5.1 กระบวนการสืบทอดวัฒนธรรม การเป่าแคน “หน่อจี้แหละ” ชุมชนบ้านจำโป
ในระดับครอบครัว โรงเรียน และชุมชน

2. การอภิปรายผล

การดำเนินงานวิจัยเพื่อให้ได้คำตอบในวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ได้นำพื้นฐานแนวคิดเกี่ยวกับการสืบทอดวัฒนธรรม มาเปรียบเทียบกับลักษณะการสืบทอดวัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งมีความสัมพันธ์ลักษณะการสืบทอดของของนักวิชาการ ญัฐวิวัฒน์ สุทธิโยธิน.(2556) ด้วยมิติของบุคคล มิติของพื้นที่ และมิติของเวลา จึงมีลักษณะการสืบทอดและผลการสืบทอดวัฒนธรรมที่แตกต่างกันตาม ความยืดหยุ่นทางวัฒนธรรมในสภาพสังคมของชาวลาหู่ดำที่เปลี่ยนไปจากอดีต และมีการการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมในลักษณะของการสั่งสม การสืบทอดวัฒนธรรม และ การปรับปรุงและเผยแพร่ ตามแนวคิดของสมชัย ใจดี และยรรยง ศรีวิริยาภรณ์ (2545: 34-35) และชุมชนมีตัวแทนชัดเจนทางสังคม อยู่ทั้ง 6 ประเภท กมลพร สงมี(2543) คือ ครอบครัว กลุ่มเพื่อน โรงเรียน กลุ่มอาชีพ(กลุ่มการท่องเที่ยวชุมชน) ตัวแทนสถาบันศาสนา (ผู้นำทางพิธีกรรม) และสื่อมวลชน สำหรับงานวิจัยเลือกศึกษาเพียงครอบครัว โรงเรียน และชุมชน เท่านั้น ชุมชนมีวิธีการในการถ่ายทอดวัฒนธรรม ในการสอนให้คนรุ่นหลังรับรู้ถึงระบบสัญลักษณ์ทางสังคมจากผู้ให้กำเนิดสู่ลูกๆในเรื่องของวัฒนธรรมการเป่าแคนหน่อจี้แหละ โดยมีแนวปฏิบัติร่วมกันของสังคมเพิ่มขึ้นโดยเปิดโอกาสให้ทุกคนในชุมชน มีส่วนร่วมสืบทอดวัฒนธรรมการเป่าแคนและวัฒนธรรมอื่น ในประเพณีพิธีกรรมของกลุ่มชนโดยความสมัครใจ ตามแนวคิดของอมรา พงศพิชญ์ (2541: 20-21)

งานวิจัยได้นำแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการองค์ความรู้ มาใช้เป็นแนวทางและวิธีการในการ ถอดบทเรียนองค์ความรู้ทางวัฒนธรรม ตลอดจนการศึกษาเพื่อให้ได้มาซึ่งคำตอบของงานวิจัยทั้งหมด ตามแนวคิดของ (Alan Frost.2010) มีขั้นตอนกรอบของการจัดการ (KM Framework) ประกอบด้วย การระบุความต้องการ (Identification of needs) การกำหนดแหล่งความรู้ (Identification of knowledge resources) การแสวงหาและสร้างความรู้ (Acquisition, creation or elimination knowledge) การดึงความรู้มาใช้และแบ่งปัน (Retrieval, application and sharing knowledge) และการจัดเก็บความรู้ (Storage of knowledge) งานวิจัยได้จัดเวลาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้เสียในการสืบทอดวัฒนธรรมการเป่าแคน หนองจี่และของชุมชนบ้านจำโบ มีทั้งปราชญ์แคน ผู้นำและคณะกรรมการชุมชน เยาวชน กลุ่มการท่องเที่ยว เพื่อระบุความต้องการในการสืบทอดที่ ตรงกัน จากนั้นเราได้ทำการกำหนดแหล่งเรียนรู้ซึ่งใช้ฐานการเรียนรู้แคนลาหู่ ของกลุ่มการท่องเที่ยว โดยชุมชนเป็นหลักในการศึกษาข้อมูล และสกัดองค์ความรู้ในด้านต่างๆของแคนหนองจี่และ จนควบ รวบรวมองค์ความรู้ต่างๆสู่การสร้างสื่อการเรียนรู้ ซึ่งเป็นเครื่องมือพื้นฐานในการสืบทอดวัฒนธรรมสู่เด็ก และเยาวชน การใช้พื้นที่แหล่งเรียนรู้เป็นฐานหลักในการแสวงหาความรู้ ตลอดจนการสำรวจและ สังเกตการณ์พูดคุยกับผู้ที่มีความสามารถในการเป่าแคนหนองจี่และ ไม่เฉพาะเพียงปราชญ์ของชุมชน ซึ่งยังมีผู้สูงวัยที่เป็นสตรีก็มีความสามารถในการเป่าแคนด้วย เราสร้างคู่มือการสืบทอดวัฒนธรรมการ เป่าแคนหนองจี่และ เพื่อเป็นเครื่องบันทึกเรื่องราวของวัฒนธรรมการเป่าแคน และจากนั้นเรามีการ นำองค์ความรู้มาใช้และแบ่งปัน โดยการจัดกิจกรรมการสืบทอดวัฒนธรรมการเป่าแคนหนองจี่และ ขึ้นในโรงเรียนบ้านจำโบ เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้จากปราชญ์แคน และเครื่องมือการสืบทอดที่เราได้ จัดเตรียมไว้ ให้กับเด็กและเยาวชนในกลุ่มเป้าหมาย โดยมีผู้เชี่ยวชาญทางด้านดนตรีและการสอน เป็น ผู้ประเมินผลของกระบวนการ

ในวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 2.เพื่อสร้างกระบวนการสืบทอดวัฒนธรรมการเป่าแคนของกลุ่มชาติพันธุ์ ลาหู่สู่เด็กและเยาวชน ในพื้นที่การท่องเที่ยวโดยชุมชน

กระบวนการสืบทอดวัฒนธรรมการเป่าแคนหนองจี่และ มีพื้นฐานทฤษฎีแนวคิด องค์ประกอบของกระบวนการสืบทอดวัฒนธรรม 3 องค์ประกอบ คือ ผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรม เครื่องมือ ในการสืบทอดวัฒนธรรม และ ผู้รับวัฒนธรรม สำหรับการออกแบบประเมินผลกระบวนการสืบทอด วัฒนธรรม เป็นแบบประเมินผลแบบมีระดับค่าคะแนน เพื่อใช้วัดผลกระบวนการสืบทอดวัฒนธรรม โดยใช้แนวคิดและทฤษฎีการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของผู้รับ วัฒนธรรมซึ่งจะเป็นผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรมในอนาคต โดยนำโมเดลการจัดการเรียนรู้ CIPPA Model โดยมีลำดับของรูปแบบ 3 ขั้น คือ ขั้นเตรียมการ ขั้นดำเนินงาน และขั้นประเมินผล ผสมผสานกับ ทฤษฎีวงจรการบริหารจัดการเชิงคุณภาพแบบต่อเนื่องของเอดเวิร์ด เดมมิ่ง (W.Edwards Deming) ตามวงจรของเดมมิ่ง (Deming Cycle) หรือ PDCA ได้แก่ Plan (วางแผน) Do (ลงมือปฏิบัติ) Check/Study (ตรวจสอบ/ศึกษากำหนดมาตรการปรับปรุงแก้ไข) Act (เน้นให้มีการปรับปรุงอย่าง ต่อเนื่องเป็นวงจวน) ได้กระบวนการสืบทอดวัฒนธรรมการเป่าแคนหนองจี่และ สามารถใช้เป็น แนวทางในการจัดกิจกรรมการสืบทอดวัฒนธรรมได้ทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว โรงเรียน และ ชุมชน ดังนี้

กระบวนการสืบทอดวัฒนธรรม ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. การเตรียมความพร้อม
2. การดำเนินกิจกรรม
3. การประเมินผล
4. การปรับปรุงแก้ไขและพัฒนา
5. การเผยแพร่สู่สังคม

กระบวนการนี้ได้ทดลองใช้จริงในภารกิจกรรมการสืบทอดวัฒนธรรมการเป่าแคนหน่อจี่และ ในกลุ่มเด็กและเยาวชน ในโรงเรียนบ้านจำโบ้ และได้ข้อสรุปของผลการทดลองใช้กระบวนการจากผู้เชี่ยวชาญด้านดนตรีและการสอน จึงสามารถที่จะนำไปปรับใช้กับการสืบทอดวัฒนธรรมด้านต่างๆของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ ในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว โรงเรียน และชุมชน

3. ข้อเสนอแนะ

ด้วยงานวิจัยนี้ มาจากความต้องการของชุมชน ที่จะรักษาวัฒนธรรมการเป่าแคนของกลุ่มชาติพันธุ์ด้วยเล็งเห็นว่า ในปัจจุบันมีปราชญ์เหลือเพียงไม่กี่คน วัฒนธรรมจะสูญหายไปเมื่อไม่มีผู้สืบทอดวัฒนธรรม ผู้วิจัยจึงเลือกที่จะทำตามความต้องการของชุมชน มากกว่าการทำตามความถนัดของผู้วิจัย ด้วยไม่มีความสั่นไหวในด้านดนตรี จึงเป็นอุปสรรคของการทำงานส่วนหนึ่ง ในการนี้ได้ค้นหาผู้มีความเชี่ยวชาญด้านดนตรีและการสอนเด็กและเยาวชนเข้าร่วมดำเนินงานวิจัย จนทำให้งานวิจัยสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี จึงมีข้อเสนอแนะสำหรับผู้ที่มีความสนใจ ศึกษา และต่อยอดงานวิจัย ดังนี้

1. ควรศึกษาวิธีการสอนดนตรีระหว่างครูดนตรีและปราชญ์ชุมชน เพื่อการถ่ายทอดวัฒนธรรมดนตรีพื้นบ้านสู่เด็กและเยาวชน ให้มีความง่ายต่อการเรียนรู้ คือ การถอดโน้ตดนตรีพื้นบ้านเป็นโน้ตดนตรีสากล เพื่อง่ายต่อการสอนเด็กและเยาวชนที่เรียนโน้ตดนตรีสากลในระบบการศึกษามาแล้ว

2. ควรมีการพัฒนาศักยภาพของผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรมในด้านต่างๆ ให้เกิดความสามารถที่จะถ่ายทอดองค์ความรู้ในเรื่องแคนลาหู่ ได้อย่างครบทุกขั้นตอน และสามารถถ่ายทอดได้ครบถ้วนสมบูรณ์

3. ควรมีการศึกษาการสร้างศูนย์เรียนรู้วัฒนธรรมของชุมชน เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้และขับเคลื่อนกิจกรรมการสืบทอดวัฒนธรรมของชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม

4. ควรศึกษาเรื่องการพัฒนาศักยภาพและการเพิ่มบทบาทของเด็กและเยาวชน ในการเป็นผู้สืบทอดวัฒนธรรมชุมชน

5. ชุมชนเป็นชุมชนการท่องเที่ยว มีการบริหารจัดการค่าธรรมเนียมการเรียนรู้ในฐานการเรียนรู้และกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน บนพื้นฐานทุนทางธรรมชาติและวัฒนธรรม เป็นระยะเวลาหนึ่ง ทำให้ระบบทุนนิยมควบคุมการดำเนินกิจกรรมกรรมในเชิงเศรษฐกิจเป็นส่วนใหญ่ จึงควรศึกษาในเรื่อง การสร้างระบบการจัดการท่องเที่ยวบนพื้นฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อกระตุ้นเตือนให้ชุมชน รื้อฟื้นระบบสังคมแห่งความสงบสุขในอดีต ที่มีความเกื้อหนุน แบ่งปัน มีน้ำใจ และความรู้เท่าทันการป้องกันสังคม ไม่ตกอยู่ในอำนาจความเหลื่อมล้ำจากระบบเศรษฐกิจและการท่องเที่ยว